

БОДРОВА И. А. Разноуровневый подход к изучению объемов тел вращения в старшей школе.

В статье рассматриваются особенности изучения объемов тел вращения на двух уровнях профильного обучения (стандарта и профильном).

Ключевые слова: профили обучения, стереометрия, объем тела вращения.

BODROVA I. A. The split-level approach to volumes study of bodies of rotation on senior school.

Article is devoted to features of volume studying of body of rotation on two levels of profile teaching (standard level and profile level).

Keywords: levels of teaching, stereometry, volume of body of rotation.

Бондар Л. А.
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ Криворізького національного університету

ВИКОРИСТАННЯ РІЗНОРІВНЕВИХ ЗАВДАНЬ З ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНІХ УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті аналізується проблема організації самостійної роботи студентів-філологів задля якісного їх навчання, обґрунтовується необхідність використання різнорівневих завдань з педагогічних дисциплін для формування самоосвітніх умінь і навичок майбутніх учителів іноземної мови.

Ключові слова: збірник інформаційно-дидактичних матеріалів, багатоаспектні завдання, активізація самостійної роботи студентів.

Головне завдання вищої освіти сьогодні полягає у підготовці професійної інтелігенції, національної еліти, визначальними рисами якої є висока духовність і творча особистість. За даними економічних досліджень, обсяг сучасних знань людства подвоюється в середньому кожні 5 років, натомість тривалість навчання у вищому навчальному закладі залишається практично незмінною. Отже, щоб підготувати конкурентоспроможного сучасного фахівця, необхідно насамперед навчити його самостійно орієнтуватися у потоках інформації, що постійно зростають, оновлювати і збагачувати себе в інтелектуальному і професійному плані, будувати плани і їх реалізовувати.

Мета статті полягає у з'ясуванні вимог до розроблення завдань самостійної роботи студентів-філологів в умовах вищого навчального закладу.

Результативність будь-якої діяльності багато в чому визначається її умовами. Із великої сукупності показників умов навчання (соціально-економічні, індивідуально-психологічні, просторово-часові, зовнішнє середовище і т. ін.) вчені виділяють ті, від яких насамперед залежить ефективність передачі індивіду досвіду, виробленого соціальною

практикою: знань, умінь, здібностей, видів і способів діяльності в нормативних для конкретно-історичних умов показниках – умови інформаційного і методичного забезпечення учіння.

Велику роль у сучасному освітньому процесі відіграють нові інформаційні технології, що відкривають студентам доступ до багатьох джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, створюють усі умови для творчої діяльності та формування професійних умінь і навичок. Використання комп'ютера у процесі вивчення педагогічних дисциплін необхідно спрямовувати, передусім, на розв'язання таких дидактичних завдань: реалізація навчальних можливостей відео- й аудіоматеріалів; створення і тиражування на лазерних компакт-дисках електронних програм, посібників, методичних рекомендацій, зразків текстів тощо; розширення джерел інформації за рахунок Інтернет-мережі; забезпечення усіма необхідними матеріалами для самостійного навчання; моделювання ситуативних вправ і завдань; виконання тестових завдань і швидкої та якісної їх перевірки.

Для студентів заочної (дистанційної) форми навчання самостійна робота є основним способом здобування освіти. Обов'язковою умовою організації самостійної роботи є звітність студентів перед викладачем про її результати. Форми контролю можуть бути найрізноманітніші: усні чи письмові, індивідуальні чи групові, вибіркові чи тематичні.

Досвід роботи зі студентами показав, що при традиційній формі навчання самостійна робота студентів в основному обмежується вивченням конспектів лекцій, рідше – опрацюванням підручника чи виконанням конкретного завдання. А тому самостійній роботі теж потрібно навчати студентів, формувати у них необхідні уміння й навички, оскільки несформованість психологічної готовності до самостійної роботи, незнання загальних правил її самоорганізації, невміння реалізувати поставлені завдання є основною причиною недостатньої ефективності такої роботи. Елементами такого навчання В. Семашенко вважає формування прийомів моделювання самої навчальної діяльності, послідовне відпрацювання раціональних прийомів роботи з навчальним матеріалом, оволодіння прийомами поглибленого і в той же час інтенсивного навчання, складання планів різноманітних дій, конспектування, постановки і розв'язання навчально-практичних завдань [9, с. 108].

Учені поділяють самостійну роботу студента переважно на два види: *аудиторну*, тобто виконувану в процесі аудиторних занять за розкладом, і *позааудиторну*, що передбачає підготовку до аудиторних занять, виконання самостійних завдань під час лабораторних і практичних занять, на семінарах: роботу над окремими темами навчальних дисциплін; виконання контрольних, курсових робіт та кваліфікаційного чи дипломного наукового дослідження; проходження практик і виконання передбачених ними завдань; підготовку до всіх видів контрольних випробувань, до

підсумкової атестації; участь у наукових і науково-практичних конференціях і семінарах [3; 11].

Під час аудиторних занять (лекцій, практичних, семінарських) організовується планове конспектування лекцій, навчання студентів працювати з опорними конспектами, виконання завдань. Саме на практичних заняттях створюються умови для проведення дискусій з актуальних проблем сучасної школи, студентського життя, захищається та чи інша позиція. Істотною деталлю є нерозривний зв'язок аудиторних і позааудиторних завдань. Зокрема, в позааудиторний час продовжується пошук варіантів проведення різних суперечок, конструювання різних відповідей. Таким чином, у системі самостійної роботи майбутнього вчителя здійснюється закономірний процес переходу студентів від репродуктивної діяльності до діяльності пошукової.

Одним із важливих власне методичних прийомів організації самостійної роботи студента може бути включення елементів самостійної роботи в лекційний курс: у процесі викладу лекційного матеріалу відводиться час на осмислення проблеми, складання плану, пошуки розв'язання проблеми, формулювання проблеми, висунення гіпотез тощо.

Ефективним вважається розв'язання студентами пізнавальних завдань, що передбачають порівняння фактів, явищ, пояснення їх причин, зіставлення позицій, створення такої ситуації, у якій студент іде на один-два кроки попереду викладача. Виправдовують себе вікторинний та проблемний методи ведення заняття, що дає можливість здійснювати систематичний і швидкий зворотний зв'язок викладача з кожним студентом, тим самим перетворюючи в єдиний процес навчання контроль і корекцію знань студентів. Ці методи корисні у тих випадках, коли у змісті лекції є багато формулювань, стислих тверджень чи наявні суперечливі факти, що потребують створення ситуації пошуку, визначення шляхів їх розв'язання.

Значне місце самостійній роботі відводиться у підготовці до семінарських чи практичних занять. З-поміж колективних форм найбільш ефективними визнані творчі семінари (дається проблема, що містить різні варіанти розв'язання, різні підходи, пропонується література, а студенти повинні виявити самостійність у виборі варіантів, зіставити позиції, аргументувати свою позицію), дискусія з актуальних проблем дидактики, ділові ігри, робота проблемних груп, самостійне опрацювання окремої теми курсу [4].

Як результативний зарекомендував себе метод навчальних ігор, що забезпечує формування і розвиток самостійного мислення, викликає емоційну готовність і живий інтерес. Ігрові заняття не тільки сприяють виробленню навичок самостійної роботи, розвитку наукових інтересів, потреби в самоосвіті, але й дають можливість контролю як позааудиторної, так і аудиторної самостійної роботи студентів.

Дидактична гра – це активна навчальна діяльність з імітаційного

моделювання систем, явищ, процесів, що вивчаються, а також фрагментів майбутньої професійної діяльності. Головна відмінність гри від іншої діяльності, на думку І. Середи, полягає в тому, що її предмет – сама людська діяльність. У дидактичній грі основним типом діяльності є навчальна діяльність, що вплітається в ігрову і набуває рис спільної ігрової навчальної діяльності [10].

Навчальні ігри істотно впливають на формування якостей, необхідних майбутньому вчителю, – оперативності, гнучкості, логічної грамотності, уміння перевірити правильність суджень, самостійно переносити знання і навички в нові ситуації. Участь в ігровому занятті вимагає від слухача не лише значної самостійної роботи, але й великої волі, звички виступати перед аудиторією. Індивідуальна форма організації самостійної роботи студента передбачає такі види: реферування, індивідуальні завдання, курсові роботи, конспектування тощо.

Інформаційне забезпечення дає відповідь на запитання, як учити, а інформаційне забезпечення – чого вчити.

Під забезпеченням самостійної роботи студента розуміємо процес створення педагогом необхідних і достатніх умов для учіння, що гарантують задоволення потреб студентів в інформаційних джерелах. Інформаційні джерела, збірники, довідники становлять сукупність дидактичних матеріалів, які в зручному і доступному для студента вигляді фіксують будь-які знання. Збірники дидактичних матеріалів – джерел інформації, на думку В. Козакова, можуть бути представлені текстовими (книги, брошури, журнали та інша друкована продукція), графічними (креслення, схема, діаграми), аудіовізуальними (звукозаписи, кіно-, відеофільми) матеріалами та електронними програмними продуктами [7, с. 19-20].

Поняття “збірник інформаційно-дидактичних матеріалів” тлумачимо як сукупність джерел інформації, довідок, навчального комплексу, що забезпечують оптимальні умови для активної пізнавальної діяльності студента.

Обов'язковими складниками збірника інформаційно-дидактичних матеріалів, на нашу думку, повинні бути: навчальна та робоча програма з дисципліни; пам'ятка студентів (із зазначенням загальної кількості аудиторних і самостійних годин, відведених на вивчення дисципліни; перелік тем для самостійного опрацювання); темарій для перспективного вивчення дисциплін за вибором студента; форми контролю; запитання для самоконтролю.

Пам'ятка може містити поради, алгоритм дій студента у самостійній діяльності. Однак визначати їх потрібно індивідуально для кожного курсу, з урахуванням різних критеріїв (рівня сформованості навичок самостійної діяльності, рівня підготовки, специфіки дисципліни тощо).

Сучасними дидактами розроблені методичні рекомендації, пам'ятки, найрізноманітніші поради для самостійного опанування теоретичного

матеріалу, які нами укладені як методичні рекомендації: опануй термінологію дисципліни, яку вивчаєш, – уклади словник, довідник, картотеку основних термінів; зрозумій структуру, логіку предмета, використовуй системний підхід: склади перелік семінарів, лекцій, визнач між ними зв'язки, винайди “модель” курсу, схему, таблицю, цілісний образ змісту дисципліни, обговори результати з іншими студентами і викладачем [3]; визнач в кожному розділі (темі) курсу обсяг самостійної роботи: склади список книг, статей, питань для самостійної роботи; плануй роботу, опануй метод вивчення як основу професійної діяльності: використовуй свої знання і досвід самостійної роботи на семінарах, виступах, при виконанні проектів, у житті [8]; оціни власний результат після кожного самостійного чи аудиторного заняття: що нового дізнався, як класифікував знання, як використав їх, які перспективи побачив, що зробив сам? [9]; стався до навчальної роботи емоційно, захоплено, зацікавлено, професійно: Що викликає інтерес? Що допомагає стати професіоналом? Що розвиває особистість? Де ти проявив творчість? Які ідеї, методи, прийоми роботи продукував? Кому і як допоміг у спільній діяльності?; підсумуй: Чому ти зробив так, а не інакше? Чим твоя робота краща чи гірша за інші? Що допомагало і що заважало успіхові? Які навички тобі знадобилися? [4].

Зміст методичних рекомендацій, що пропонуються студентам для самостійної роботи, має відповідати структурі процесу вивчення конкретного змісту. При цьому важливе завдання тексту для самостійного вивчення – виховання культури мислення, тобто організація саме раціональної, науково обґрунтованої діяльності студента.

Розробляючи збірник інформаційно-дидактичних матеріалів, ми визначили обов'язкові вимоги до його створення: забезпечення мотиваційної основи учіння та інформаційної бази навчання відповідно до вимог програми дисципліни; сприяння оволодінню новими знаннями, їх систематизації та узагальненню; формування нових та закріплення наявних умінь і навичок, у тому числі й самоосвіти; орієнтування на проблемно-цілісне сприйняття змісту дисципліни шляхом засвоєння нових знань і вмінь за умов раціонального використання вже набутих; діагностування та корекція результатів учіння; готовність студентів до життя в реальних умовах і до розв'язання життєво важливих завдань; формування навичок наукової праці під час розвитку самоосвіти, самостійного критичного мислення тощо.

Вважаємо за доцільне використання елементів технології адаптивного навчання, суть якого полягає у доборі навчального матеріалу: тем, вправ, завдань, практичних і лабораторних робіт, розроблення методичних рекомендацій із виокремленням форм контролю: перший – тест, другий – контрольна робота практичного характеру, третій – публічний захист проекту.

Значне місце в збірнику інформаційно-дидактичних матеріалів

відведено багатоаспектним завданням, які: орієнтовані на розвиток усіх структурних компонентів професійного навчання: мотиваційного, інтелектуального, регуляторного, комунікативного і рефлексивного; мають діагностичний характер, що дає змогу визначити специфіку сформованості професійної навченості студентів, виявляти проблеми, фіксувати рівні розвитку окремих компонентів; складаються із модулів, що дає змогу індивідуалізувати процес допомоги в розвитку умінь шляхом вилучення одних і включення інших видів завдань залежно від ступеня їх сформованості у студента; структуровані відповідно до основних компонентів діяльності (мета, зміст дій, пропонований результат) і вибудовані у певній послідовності, що показує логіку дослідження (від списку літератури до викладу головних теоретичних ідей, аналізу експериментальних досліджень, ознайомлення з методами діагностики і корекції); передбачають висловлення думки студента про доцільність самостійної роботи, формулювання запитань, фіксацію проблем, що виникли; передбачають виставлення рефлексивної оцінки виконаної роботи.

Обов'язковою передумовою розроблення завдань для самостійної роботи є дотримання таких вимог: чітке формулювання завдань, наявність зразків для їх виконання; зрозумілість студентами завдань поза межами аудиторних занять; достатня інформаційна база (наявність друкованих, а також аудіо-, відео- та комп'ютерних програм, мережі Інтернет) для обов'язкового врахування здібностей студента; наявність критеріїв для вимірювання результатів.

Запропоновані студентам завдання для самостійного вивчення пов'язані переважно з творчою роботою, спрямованою на активну розумову діяльність.

У структурі навчальної діяльності студентів сучасні дидакти виділяють кілька рівнів пізнавальних дій: розпізнавання і впізнавання на основі мовленнєвого і візуального спілкування; запам'ятовування та відтворення теоретичного матеріалу, презентація зразків виконання тих чи інших способів діяльності; реконструкція, актуалізація, варіювання системи способів діяльності для розв'язання нових завдань (проблем); частково-пошукова діяльність; виявлення нових завдань (проблем) цієї ситуації і їх розв'язання [1; 3; 5; 8; 9].

Відповідно до описаної структури навчальної діяльності студентів нами виділені такі типи самостійних робіт: відтворювані за зразком; реконструктивно-варіативні; частково-пошукові, або евристичні; дослідницькі.

Для активізації самостійної навчальної роботи студентів під час опрацювання тестових завдань доцільно, на нашу думку, вводити питання різного функціонального призначення задля того, щоб: привернути увагу до проблемних завдань кожного змістового модуля; у процесі пошуку відповіді

до завдань, здійснювався аналіз, узагальнення і систематизація вивченого матеріалу; повторювався пройдений матеріал.

Розробляючи завдання для самостійної роботи студентів, доцільно враховувати характер навчальної діяльності студента під час виконання завдань а також специфіку навчального матеріалу.

Ми спираємося на розроблену класифікацію завдань М. Литвиненко [4], яка покладена нами в основу розроблення ефективних завдань для самостійної роботи студента. Це, зокрема, завдання, які, по-перше, спонукають студента до роботи із запропонованим навчальним матеріалом; по-друге, вимагають від студента самостійного пошуку необхідного навчального матеріалу; по-третє, вимагають від студента комплексного застосування знань та умінь.

З урахуванням видів та етапів самостійної роботи (визначення теми, інструктаж, власне самостійна робота студента та її оцінювання) було розроблено й апробовано у процесі дослідного навчання типологію завдань для забезпечення самостійної роботи студентів: завдання теоретичного характеру (вивчити, проаналізувати, відібрати категорії, об'єкти і процеси, що входять до складу змісту навчання), завдання практичного характеру (опрацювання конкретних фахових явищ, об'єктів, процесів; безпосередня практична перетворювальна діяльність з ними); завдання узагальнювального характеру (узагальнення вивченого теоретичного матеріалу і проектування студентом фахової діяльності як спеціаліста – планування, розроблення системи заходів з конкретного розділу або теми навчальної дисципліни.

Виокремлено систему професійних умінь, формування яких здійснюється у процесі аудиторної та позааудиторної самостійної роботи з дисциплін педагогічного циклу. Завдання розроблено на міждисциплінарній основі, якими передбачалося: а) оволодіння змістом навчального матеріалу з відповідного курсу; б) формування професійних умінь та навичок студентів; в) засвоєння способів активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення педагогічних дисциплін; г) ознайомлення з передовим педагогічним досвідом.

Система розроблених нами навчальних завдань спрямована на виконання таких дидактичних функцій: навчальної, виховної, контролювальної, розвивальної. Навчальна функція системи завдань проаналізована за рахунок того, що, “виконуючи завдання, студенти повторюють, систематизують, уточнюють матеріал, збагачують своє уявлення про нього” [7, с. 55]. Виховна функція системи завдань передбачає формування наукового світогляду студентів, відповідального ставлення до природи, мотивації здорового способу життя. Контролювальна функція системи завдань полягає у встановленні рівня навчальних досягнень студентів. Розвивальна функція системи завдань виявляється в тому, що під їх впливом удосконалюються психічні процеси

та розвиваються особистісні можливості студентів: увага, пам'ять, мислення.

Під час розроблення змісту навчальних завдань ми дотримувалися таких дидактичних вимог: науковість, що базується на відповідності даним сучасної науки; доцільність, що відповідає цілям навчання; доступність (посильність), що ґрунтується на врахуванні рівня підготовки студентів, їхніх вікових та індивідуальних особливостей; цілеспрямованість, що сприяє досягненню певних цілей – засвоєння певних знань, формування умінь і навичок; різнорівневість (за характером складності: від репродуктивних до продуктивних); послідовність, яка відображається у тому, що розв'язання кожного попереднього завдання готує до розв'язання наступного, у якому враховується відпрацьований у попередніх завданнях матеріал.

Висновки. Таким чином, пропонована система завдань характеризується науковістю, доцільністю, доступністю, цілеспрямованістю, різнорівневістю, послідовністю. Якщо немає хоча б однієї з перелічених характеристик, система завдань перетворюється у їх комплекс або серію.

До кожного з модулів розроблено систему завдань, основою для її створення є методичний аналіз конкретної теми, який передбачає такі послідовні етапи: визначення ролі та місця розв'язання завдань у сукупності застосованих методів під час вивчення теми; поділ навчального матеріалу на самостійні за змістом частини – елементи знань та вмій; виявлення функціональних зв'язків і відношень між елементами знань і виділення з них тих, які розкриваються під час розв'язання відповідних завдань; визначення обсягу і характеру практичних умінь та навичок, набутих студентами при розв'язанні завдань.

У побудові системи завдань закладено й методичні прийоми її застосування в навчальному процесі. Пропоновані завдання мають вагомe значення для формування і розвитку навичок самостійної роботи з джерелами інформації. Опрацювавши навчальний матеріал підручника, студент зможе виконати найрізноманітніші завдання, які відіграють важливу роль у формуванні наукових понять, свідомого засвоєння теоретичного матеріалу.

Отже, визначаючи актуальність формування потреби в самоосвіті майбутнього вчителя іноземної мови в умовах кредитно-модульної системи навчання, ми дійшли висновку, що процес самоосвітньої діяльності майбутніх учителів є водночас керованим з боку викладача, спрямованим самими студентами завдяки ефективній організації навчально-виховного процесу, фасілітаційному способу навчання, що тісно пов'язаний з процесами самоаналізу, самоконтролю і самовиховання, і реалізованим за пропонованим збірником інформаційно-методичних матеріалів.

Використана література:

1. Бобрицька В. І. Дослідження проблеми формування самоосвітньої компетенції у майбутніх учителів у контексті євроінтеграційних процесів / В. І. Бобрицька // Проблеми освіти в Польщі і в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 21-24 квітня 2009 р. Київ-Житомир / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – К. : КІМ, 2009. – С. 306-316.
2. Буряк В. К. Самостійна робота з книгою / В. К. Буряк. – К. : Радянська школа, 1990. – 45 с.
3. Князян М. О. Самостійно-дослідницька діяльність майбутнього педагога: структура, функції, засоби активізації : навч. посібник / Маріанна Олексіївна Князян. – Ізмаїл : Сміл, 2006. – 136 с.
4. Литвиненко М. В. Проектирование результатов подготовки специалистов в условиях модульной системы обучения : методическое пособие / М. В. Литвиненко. – М. : Изд-во МИИГ АиК, 2006. – 66 с.
5. Маслоу А. Мотивация и личность / Абрахам Маслоу // Самоактуализированные люди : Исследование психологического здоровья (Мотивация и личность, Гл. 11) / Абрахам Маслоу : пер. с англ. А. М. Татлыбаевой ; комент. Н. Ф. Калина. – СПб, 1999. – Режим доступа : http://kruzers_15.boom.ru/SD_17_37htm.
6. Самостоятельная работа студентов и некоторые пути ее организации в процессе обучения // Совершенствование учебно-воспитательного процесса в педвузе. – Алма-Ата, 1990. – С. 53-58.
7. Самостоятельная работа студентов: новые подходы к организации и руководству: Тез. докл. Пятых ряз. пед. чтений, 3 февр. 1998 г. / редкол. : А. Н. Козлов (отв. ред.) и др. – Рязань : Изд-во Ряз. гос. пед. ун-та, 1998. – 179 с.
8. Сенашенко В. Самостоятельная работа студентов: актуальные проблемы / В. Сенашенко, Н. Жалнина // Высшее образование в России. – 2006. – № 7. – С. 103-109.
9. Серета І. В. Педагогічна підготовка вчителя в сучасному університеті / І. В. Серета // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Науково-методичний журнал. – Київ, 2003. – Вип. 2. – С. 27-33.
10. Шимко І. М. Дидактичні умови організації самостійної навчальної роботи студентів вищих навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04, "Теорія і методика професійної освіти" / І. М. Шимко. – Кривий Ріг, 2003. – 199 с.

БОНДАРЬ Л. А. Использование разноуровневых заданий по педагогическим дисциплинам для формирования самообразовательных умений и навыков студентов-филологов.

В статье анализируется проблема организации самостоятельной работы студентов-филологов с целью качественного их обучения, обосновывается необходимость использования разноуровневых заданий по педагогическим дисциплинам для формирования самообразовательных умений и навыков будущих учителей иностранного языка.

Ключевые слова: сборник информационно-дидактических материалов, многоаспектные задачи, активизация самостоятельной работы студентов.

BONDAR L. A. Using the different tasks in pedagogical disciplines for forming the self-education abilities and skills of students-philologists.

The article analyses the problem of the organization of the students` independent work for their training with high quality. The necessity of using the different tasks in pedagogical disciplines for forming the self-education abilities and skills of future teachers of foreign language is considered here.

Keywords: the collection of information and teaching materials, multi-dimensional tasks, the activation of the independent work of students.